

DOI: 10.31548/hspedagog15(1).2024.24-35

УДК: 159.923.2:37.091.212:351.858

**ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ
«НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ НАУК ПРО
ЖИТТЯ»**

Василь КОСТИНЮК, здобувач третього (освітньо-наукового)
ступеня вищої освіти

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: v.kostyniuk@nubip.edu.ua

Анотація. У статті розглянуто існуючі підходи до визначення поняття національної самосвідомості, розкрито структуру національної самосвідомості, визначено основні функції національної самосвідомості особистості щодо держави і суспільства; проаналізовано особливості формування національної самосвідомості студентів університетів наук про життя у частині усвідомлення молоді своєї культурної спадщини та цінностей, включаючи мову та культуру, а також відчуття відповідальності за майбутнє України, розвиток патріотизму, підвищення національної гідності, почуття внутрішньої свободи і гордості за рідну землю. Досліджено окремі аспекти проблеми національної самосвідомості як характеристики особистості в українській науці, проаналізовано філософський дискурс проблеми національної самоідентичності, який охоплює праці західних дослідників другої половини ХХ століття (М. Гайдеггер, Г. Кершенштейнер, Й.Г. Песталоцці, К. Юнг, Ж. Лакан, Е. Еріксон, Ж. - М. Бенуа), а також важливо радикальні концепції філософів постмодернізму з позитивною настановою, у тому числі праці Мішель Фуко, Ролан Барт, Фелікс Гваттарі, Жан-Франсуа Ліотар, Жиль Делез, Юлія Крістева, Жан Бодрійяр, Жак Дерріда та інших. Сформовано визначення поняття «національна самосвідомість студентів університетів наук про життя». Виокремлено ряд загальних та спеціальних компетентностей, що відрізняють студентів університетів наук про життя від студентів інших закладів вищої освіти.

Ключові слова: національна самосвідомість, національна ідентифікація, структура національної самосвідомості, патріотизм, формування особистості, формування національно-патріотичних цінностей.

Актуальність (Introduction). На сучасному етапі формування та розвитку української держави в умовах постійного російського терору, повномасштабної російсько-української війни 2022 р., окупації українських земель та геноциду проти українського народу, суверенітету та державності особливої ваги набувають питання формування національної самосвідомості у молодого покоління, оскільки вони мають характер комплексного явища і стали об'єктом дослідження різних наук, таких як психологія, соціологія, філософія, антропологія та педагогіка. Для відтворення суттєвих аспектів порушеної проблеми необхідно застосувати інтегративний та ку-

льтурологічний підходи, поєднати результати та досягнення у дослідженні аспектів національної самосвідомості у кожній з цих наук. Суть даних підходів полягає в здійсненні філософсько-теоретичного аналізу та узгоджень, що дозволяє більш системно відтворити сутність даного явища.

Аналіз останніх досліджень (Analysis of recent researches). В умовах розбудови незалежної, суверенної української держави особливого значення набуває формування не лише громадянської, а й національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу, усвідомлення себе громадянином української держави, суб'єктом істо-

ричного процесу відродження нації. Формування національної самосвідомості передбачає засвоєння студентством своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, культури), відчуття своєї причетності до розбудови української державності, патріотизму, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю.

Необхідною умовою національного відродження є відмова від почуття меншовартості, оскільки воно призводить до втрати історичної пам'яті, ознак національно-культурної гідності, національної мови, до втрати багатьох цінностей, які визначають обличчя нації, що, в свою чергу, сьогодні загрожує не лише нашій державній незалежності, а й нашому існуванню як нації. Аналіз останніх досліджень і публікацій виявив, що спробу обґрунтувати науково-педагогічні засади формування національної самосвідомості українців уперше здійснили видатні українські педагоги С. Русова та Г. Ващенко [1].

Поняття «національна самосвідомість» стало об'єктом дослідження багатьох науковців різних часів та різних галузей наук [2]. Зокрема, питаннями симбіозу самосвідомості громадян з їхньою етнічною ідентифікацією займалися такі дослідники як І. Бех, К. Чорна [3]. О. Савченко у своїх дослідженнях приділяла значну увагу аспектам громадянського виховання молоді з позиції принципів патріотизму [4]. К. Ушинський, Я. Коменський, Б. Кобзар, Ю. Руденко, О. Вишневський виокремлюють у понятті «національна самосвідомість» патріотизм як один із головних педагогічних принципів: виховання, національного виховання, військово-патріотичного виховання [5].

Національна самосвідомість є складною проблемою, а тому отримує неоднозначні тлумачення і є предметом дискусій представників багатьох наукових шкіл. Зокрема А. Дербака, К. Дроз-

дова розглядали у сучасній філософській науці структурні компоненти національної самосвідомості [6].

У результаті аналізу наукових праць у різних галузях знань (етнографія, етнологія, педагогіка, соціологія та філософія тощо), було виявлено інколи протилежні точки зору на сутність і структуру феномена «національна самосвідомість» науковців В. Борисов, П. Гнатенко, Д. Тхоржевського та інш. Важливо відзначити, що більшість розглянутих робіт стосувалися національної самосвідомості як характеристики групи або спільноти.

Дослідження окремих аспектів проблеми національної самосвідомості як характеристики особистості в українській науці почало активно розвиватися із середини 80-х років ХХ століття. Аналіз напрацювань, що розглядають питання етнічної ідентичності, проведений українським науковцем О. Бичком [7], привів до висновку, що подібна проблематика в Україні розроблялася виключно в галузі соціології та політології, а в педагогічній науці такі дослідження були рідкісними.

У період війни, що почалася і триває між російською федерацією та Україною, стає дуже актуальною необхідність переосмислення дієвого і впровадження системних заходів, спрямованих на зміцнення національно-патріотичного виховання студентства – формування нового покоління українців, що діє на основі національних та європейських цінностей.

У сучасних складних умовах викликів та загроз, а також великих можливостей для розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці та соціальній сфері, пріоритетним завданням суспільства, поряд із забезпеченням своєї суверенності та територіальної цілісності, є встановлена нова стратегія виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка значною мірою впливають на майбутній розвиток Української держави.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [8].

Мета (Purpose). Полягає у розкритті суті і структури поняття «національна самосвідомість студентів університетів наук про життя».

Для досягнення поставленої мети нами було визначено основні завдання, зокрема: дослідити основні підходи щодо структурування феномену «національна самосвідомість студентів університетів наук про життя» на окремі елементи; продемонструвати актуальність та значущість цих аспектів для поточного контексту в Україні, а також для її становлення та розвитку як незалежної держави.

Для реалізації поставлених завдань нами було використано теоретичні методи дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, індукція, дедукція тощо).

Виклад основного матеріалу (Presenting main material). Національна самосвідомість є основним компонентом у свідомості нації та відіграє провідну роль у формуванні та розвитку української держави. Водночас, регулярні наукові розвідки на дану тематику

свідчать про наявність теоретичних труднощів у вирішенні цієї проблеми. Передусім, учені акцентують увагу на розкритті змісту та структури досліджуваного явища. Наприклад, у філософії поняття «національна самосвідомість» розглядається як «сукупність ідей, поглядів і почуттів, пов'язаних, по-перше, із самовизначенням національної спільноти, усвідомленням свого місця серед інших національних спільнот і, по-друге, з усвідомленням суспільно-політичних цінностей, що характеризують поняття «Батьківщина», прихильність до них» [9]. Огляд філософської літератури вказує на тісний зв'язок проблеми національної самосвідомості з усіма сферами народного життя. Культура попередніх поколінь, розмаїття рас та національностей мають велике значення для формування особистості.

Варто зауважити, що сутність поняття «самоідентичність» починає привертати увагу науковців лише у ХХ столітті, коли виникає сумнів у «єдності». Такі філософи як В. Хесле, Р. Брубейкер, П. Бурдье, Е. Гідденс, Ю. Габермас, Н. Еліас, Ф. Анкерсміт, Е. Балібар, І. Валлерстайн, З. Бауман, У. Бек, П. Бергер, Т. Лукман, М. Кастельс, Т. Воропай, Н. Паніна, В. Палагута, детально концептуалізували варіанти самовизначення суб'єкта в різних соціальних контекстах [10].

Сучасні українські дослідники (В. Жмиря, А. Дербак, В. Борисов та інш.) приділяють увагу аналізу сутності національної самосвідомості. Так, український дослідник В. Жмиря, визначає національну самосвідомість як «різновид свідомості національної спільноти, що ґрунтується на уявленнях про соціальні вартості, норми, визначальні для віднесення особистості до тієї чи іншої нації, тобто до національної спільноти. Національна свідомість має всі властивості й закономірності свідомості групи, передусім виражає ознаки розрізнення «ми» та «не ми», вона є інструментом і водночас проявом національної інтеграції» [10, с. 205].

Науковець А. Дербак стверджує, що національна самосвідомість представляє собою складне духовне явище, що виникає та розвивається в конкретному суспільно-історичному контексті, відображаючи, більш чи менш адекватно, всі аспекти наявних суспільних реалій, характерних для певного народу, та його уявлення про власні можливості та перспективи [11, с. 18]. Учений визначає, що ключова роль у розвитку національної самосвідомості особистості належить еліті нації, а факторами цього процесу є: осмислення особистістю власного досвіду в національному житті; цілеспрямоване вивчення історичного минулого та сучасності своєї нації; усвідомлення необхідності мобілізації суспільних зусиль для вирішення національних проблем; просвітницько-виховна і пропагандистсько-агітаційна діяльність з боку суспільних інституцій; а також активна участь у нації творчих процесах [11].

Дослідник Й. Вирост описав феномен «національна самосвідомість» як психічний процес, під час якого людина усвідомлює своє ставлення до своєї нації. Під час цього процесу інтегруються знання та емоційно-оцінні враження щодо своєї та інших національних спільностей, думки про типові риси представників власної та інших національних спільностей, а також уявлення про себе як представника певної нації [12, с. 17].

Ми звернули увагу, що в існуючих наукових дослідженнях вченими було недостатньо розглянуто аспекти, пов'язані із сутністю та структурою концепції «національна самосвідомість» на рівні особистості. На сьогодні встановлено, що національна самосвідомість може функціонувати на двох рівнях: на макро-рівні, пов'язаному з етносом, та на мікрорівні - на рівні особистості. У цьому ракурсі предмет нашого дослідження представляє собою свідомість особистості щодо її етнічної ідентичності в контексті міжнаціональних відносин, а також формування конкретної позиції відносно власної та інших націй.

Розділяючи погляди наукової спільноти, ми дотримуємось думки, що до складу національної самосвідомості як духовної формації входять наступні аспекти: національна ідентифікація, автостереотипи, які є стійкими та часто ірраціональними уявленнями та оцінками, пов'язаними із власним народом; уявлення про територію, культуру, мову та історичне минуле; а також емоційний компонент, що включає відношення до культурних та історичних цінностей свого народу. Ключовим елементом національної самосвідомості повстають національні інтереси, які активізують діяльність людей [5].

Варто зазначити, що існують інші наукові підходи до структурування національної самосвідомості. Наприклад, К. Дроздова зазначає, що до складу національної самосвідомості входять етнічна свідомість та відношення до інших етносів, усвідомлення національних цінностей, мови, території, демократичної культури, а також усвідомлення соціально-державної спільності та патріотизм. Також до цієї категорії відносяться національна самоідентифікація, етнічна самосвідомість, розуміння і захист національних інтересів і потреб, почуття відповідальності за долю нації, національна гідність та національна самокритика [6].

У структурі національної самосвідомості особистості дослідник Л. Співак виокремлює три складові:

1. Когнітивна, яка формується із знань особистості щодо культури і способу життя своєї та інших націй, рис національного характеру, інтересів, цінностей та особливостей поведінки представників нації у різних ситуаціях. Національне самовизначення та ідентифікація вважаються результатами цього когнітивного компоненту.

2. Афективна, яка виявляється у емоційно-оцінному ставленні особистості до себе та представників інших націй та може мати позитивний,

негативний або амбівалентний характер.

3. Діяльнісна, в якій визначаються особливості поведінки та настанови щодо міжнаціональних комунікацій і взаємодії, такі як антагонізм, конформізм, уникнення та співробітництво [13].

У сфері української психолого-педагогічної науки нами виокремлено низку досліджень, які присвячені вивченню різних аспектів проблеми національної самосвідомості особистості, а також співвідноситься з її сутністю і структурою (О. Шевченко, М. Шугай). В історичному аспекті вивчення громадянської спрямованості особистості було розглянуто науковцем М. Боришевським, який, інтерпретуючи сутність і структуру даного концепту, висунув ідею нерозривності термінів «національна свідомість» і «національна самосвідомість», аргументуючи: «Чому використовувати термін «національна свідомість», якщо мова йде про національну самосвідомість?» [14, с. 9]. Згідно з цим постулатом, у структурі національної самосвідомості особистості вчений визначив такі елементи, як: самооцінка, домагання, соціально-психологічні очікування та «образ-Я».

Самооцінка виявляється в судженнях особистості, відображаючи рівень її характеристик у контексті системи національних цінностей, до якої вона ідентифікує себе. Серед національних цінностей враховано риси національного характеру, свідомість відповідальності за долю своєї нації і інші. У структурі національної самосвідомості самооцінка оцінюється за параметрами, аналогічними іншим видам самосвідомості, такими як адекватність, висота, стійкість та рівень самокритичності.

Бажання визначається як орієнтація особистості на досягнення важливих для її цілей, які зумовлені системою національних цінностей. Згідно із такими бажаннями, самооцінкою та свідомістю себе як носія національних цінностей, людина робить вибір у ситуаціях

самостійних виборів, пов'язаних із національною (етнічною) сферою, а параметри домагань аналогічні параметрам самооцінки.

Соціально-психологічні очікування визначаються уявленнями особистості про оцінки з боку представників власного та інших етносів та національностей, що стосуються її національних цінностей і очікуваної поведінки.

Розвиток очікувань у сфері соціальної та психологічної взаємодії з використанням взаємовідносин самооцінки та рівня бажань особистості, що необхідно до формування загальних уявлень про власну особистість як представника та суб'єкта національних (етнічних) цінностей, інакше кажучи, формування «образу-Я». Ці прояви відображають судження особистості про себе як представника та суб'єкта національних цінностей, а також про власні вчинки як представника певної нації (етносу).

За викладеними вище міркуваннями щодо сутності основних понять національної самосвідомості та їх взаємозв'язку можна визначити, що М. Боришевський використовує терміни, які охоплюють не лише поняття нації, а й етносу. Пояснення цьому можна знайти в його розумінні поняття «нація». Вчений розглядає націю як етнос, що став державою. Узгоджуючи це з «етнічною» концепцією нації та вищезазначеними поглядами на конструкти національної самосвідомості, психолог визначає це явище як «усвідомлення особистістю свого належання до певної національної (етнічної) спільноти та оцінки себе як представника національних (етнічних) цінностей, що формувалися в процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, і її самореалізацію як суб'єкта соціальної дійсності» [14, с. 138].

Враховуючи вищевикладені точки зору вчених на проблему змісту та структури національної самосвідомості, можна зазначити, що на сьогодні відсутнє загальновизнане однозначне трак-

тування змісту і структури досліджуваного поняття. Проте у контексті формування української держави та розвитку української нації виникає необхідність у чітко визначеному розумінні поняття національної самосвідомості.

Підсумовуючи різноманітні підходи у наукових джерелах, можна зробити висновок, що у вчених немає єдиної точки зору на питання сутності та структури національної самосвідомості. Ясно визначене розуміння цього поняття має велике значення для української нації.

Беручи до уваги вищезазначені погляди на концепцію національної самосвідомості, пропонуємо розглянути основні її складові елементи: збереження історичної пам'яті (знання історії, культурного розвитку свого народу та країни); розуміння національних обрядів, традицій, звичаїв минулих та сучасних поколінь; пошану до інших національностей та етнічних груп; патріотизм.

Поточні проблеми в українському суспільстві, його розкол на ментальному та ідеологічному рівнях, що є причиною політичної поляризації, зростання військових конфліктів та громадянських розбратів, в основному спричинені недостатньою культурно-просвітницькою, ідеологічною та виховною роботою з боку держави, сім'ї та громадськості. У зв'язку з реформуванням освіти, яке частково зосереджується на деідеологізації, особливо у вихованні молодого покоління, в Україні втрачається ідеологічна спрямованість виховання, яка має базування на національно-патріотичних цінностях. Широкий спектр цих цінностей включає "патріотизм", "почуття національної гідності", "історичну пам'ять", "самопожертву в ім'я Батьківщини" та інші. Ми вважаємо за доцільне зосередитися на пошуку пантеону героїв, що змінює важливу роль у контексті виховання та самовиховання на основі національно-патріотичних цінностей.

До сьогодні ще не сформовано такого пантеону героїв. Проте імена цих

героїв повинні бути шановані, а їхні вчинки мають служити прикладом для виховання наступних поколінь українців. Важливо, щоб особистість, підвищення та життєві якості цих героїв стали основою виховного ідеалу – національного виховання, як приклад людської поведінки та відносин, що впливають із життєвої мети.

Як правильно зазначив М. Томеико, на сучасному етапі слід відшукати такі історичні постаті, які б об'єднували українське суспільство і проводити дослідницьку роботу з відродження національної спадщини, пропагувати персоналії, імена яких заслуговують на достойне місце у пантеоні української слави (Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко, Б. Хмельницький, П. Сагайдачний, І. Скоропадський, М. Грушевський тощо). І саме ці персоналії дадуть людям приклади поведінки, особистісні якості з яких слід конструювати виховний ідеал, як взірець для наслідування [15].

У фокусі нашого дослідження не національна самосвідомість як така, стосовно усіх громадян України, а саме національна самосвідомість специфічної соціально-професійної групи, яким є студентство університетів наук про життя, як специфічних закладів освіти, що забезпечують підготовку майбутніх фахівців, насамперед біономічних професій типу «людина-природа» [16]. У той же час, університети, як класичні заклади освіти, що ведуть своє походження від перших університетів середньовіччя здійснюють підготовку також і гуманітаріїв, проте із змістовим фокусом у сферу наук про життя (живі організми, природа, екологія, вирощування сільськогосподарських культур, продовольча та екологічна безпека). Гуманітарії в цьому контексті дозволяють поєднувати свої навички та знання з питань, пов'язаних із живою природою та екологією. Це створює унікальну можливість для інтеграції гуманітарних досліджень із науками про життя, де студенти

нти можуть розвивати взаємодію між суспільством та природою, а також впливати на діяльність людини на екосистемі.

Навчання такого плану охоплює різноманітні аспекти, такі як біологія, екологія, генетика, сільське господарство та екологічна безпека. Студенти можуть досліджувати важливі питання, такі як збереження біорізноманіття, розвиток стійких сільськогосподарських систем, а також вплив на зміну клімату на природні екосистеми.

Такий підхід дозволяє випускникам університетів, які спеціалізуються в

гуманітарних науках з фокусом на науку про життя, бути більш компетентними в різних галузях, де сучасне суспільство стикається з викликами, пов'язаними із збереженням природи та раціональним використанням її ресурсів.

Ми беремо до уваги вимоги Державного стандарту щодо підготовки фахівців за чотирма спеціальностями, а саме: агрономія, технологія виробництва і переробки продукції тваринництва, агроінженерія, та професійна освіта (див. Табл 1)[17]

Таблиця 1

Компетентності випускників спеціальностей «Агрономія», «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва», «Агроінженерія», «Професійна освіта»

Перелік компетентностей випускника спеціальності «Агрономія»	
Загальні компетентності	- Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. - Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. - Навички здійснення безпечної діяльності. - Прагнення до збереження навколишнього середовища.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	- Здатність науково обґрунтовано використовувати добрива та засоби захисту рослин з урахуванням їх хімічних і фізичних властивостей та впливу на навколишнє середовище.
Перелік компетентностей випускника спеціальності «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»	
Загальні компетентності	- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. - Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. - Прагнення до збереження навколишнього середовища.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	- Здатність використовувати професійні знання в галузі виробництва і переробки продукції тваринництва для ефективного ведення бізнесу.
Перелік компетентностей випускника спеціальності «Агроінженерія»	
Загальні компетентності	- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. - Здатність спілкуватися українською мовою як усно, так і письмово.

	- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	- Здатність використовувати у фаховій діяльності знання будови і технічних характеристик сільськогосподарської техніки для моделювання технологічних процесів аграрного виробництва. - Здатність проектувати механізовані технологічні процеси сільськогосподарського виробництва, використовуючи основи природничих наук.
Перелік компетентностей випускника спеціальності «Професійна освіта»	
Загальні компетентності	- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. - Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. - Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово
Спеціальні (фахові) компетентності	- Здатність забезпечити формування у здобувачів освіти цінностей громадянськості і демократії. - Здатність керувати навчальними/розвивальними проектами. - Здатність спрямовувати здобувачів освіти на прогрес і досягнення.

Інтерпретуючи специфіку професійної підготовки студентів університетів наук про життя, у змісті їх підготовки робиться акцент на розвиток критичного мислення та комплексного підходу до вирішення складних проблем, пов'язаних з живими системами та екосистемами. Студенти університетів наук про життя навчаються аналізувати та вирішувати різноманітні виклики, які відображаються у сфері біології, екології та біотехнологій.

Значна увага у підготовці студентів наук про життя також приділяється розвитку творчих навичок та інноваційного мислення. Студенти вивчають сучасні технології та методи, які сприяють виникненню новаторських підходів до

вирішення проблем у галузі біології та екології.

Крім того, у студентів формуються навички роботи в багатодисциплінарних командах, що важливо в сучасному світі, де багато викликів вимагають спільних зусиль фахівців у різних областях.

Такий підхід у підготовці студентів університетів до наук про життя дозволяє їм не тільки засвоювати теоретичні знання, але й розвивати практичні навички та компетентність, необхідні для вирішення сучасних викликів у біології, екології та біотехнологіях.

Студенти університетів наук про життя розвивають ряд загальних та спе-

ціальних компетентностей, що відрізняють їх від студентів інших закладів вищої освіти.

Загальні компетентності:

1. Критичне мислення;
2. Комунікаційні навички;
3. Робота в групі;
4. Навички самоосвіти.

Спеціальні компетентності:

1. Біологічні знання;
2. Екологічні навички;
3. Генетичний інжиніринг та біотехнології;
4. Науково-дослідницькі навички;
5. Практичні навички.

Ці компетентності випускників університетів наук про життя формують їх готовими до роботи в різних сферах, таких як дослідницька діяльність, освіта, медицина, екологія, біотехнології та інші галузі, де потрібні глибокі знання та практичні навички в біології та суміжних науках.

Отже, «національна самосвідомість студентів університетів наук про життя» - це інтегративне особистісне утворення, яке містить: знання про свій етнос, як націю, про її минуле та героїв, знання національної мови, культури і традицій, способів ведення агрогосподарства; мотиви і потреби поводитися відповідно до національного кодексу ідеалів і цінностей, займатися на рідній землі агрогосподарством використовуючи екологічнобезпечні технології; ставлення до національної історії, державності, героїв нації, рідної землі, природи, як вартостей; готовність утверджувати національні ідеали і цінності ризикуючи власним життям і здоров'ям, навіть зі зброєю в руках, працювати в агрогосподарстві застосовуючи органічно чисті та екологічнобезпечні технології; зіставлення власної особистості із ідеалом національної самосвідомості, національних героїв, успішних господарників та агробізнесменів з подальшою активністю спрямованою на самовдосконалення і самовиховання.

Висновки і перспективи(Conclusions and perspectives). У

процесі вивчення та аналізу актуальних психолого-педагогічних досліджень з проблеми змісту та структури поняття «національна самосвідомість» нами з'ясовано, що науковці не проводять чітке відокремлення компонентів національної свідомості та національної самосвідомості, а розглядають їх як нероздільну єдність. Нами сформовано визначення поняття «національна самосвідомість студентів університетів наук про життя». Як правильно зазначив М. Томенко, на сучасному етапі слід відшукати такі історичні постаті, які б об'єднували українське суспільство, і проводити дослідницьку роботу з відродження національної спадщини, пропагувати персоналії, імена яких заслуговують на достойне місце у пантеоні української слави (Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко, Б.З. Хмельницький, П. Сагайдачний, І. Скоропадський, М. Грушевський тощо) [15]. Перспективи подальших досліджень з питань формування національної самосвідомості вбачаємо в розробці методики формування національної самосвідомості студентів в університетах наук про життя, що є значимим кроком у розумінні впливу освіти в галузі біології та пов'язаних наук на формування національної ідентичності та свідомості здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Качур М. М. Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2013, № 6 (32). URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/3278/1/Poniattia%20%C2%ABpatriotyzm%C2%BB.pdf>
2. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України: програмно-виховний контекст. К. : ІПВ АПН України, 2008. 40 с.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посіб. для вчителів і методистів почат. Навчання К. : Богданова А.М., 2009. 226 с.

©Костинюк В.

4. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси. Львів, 1996. 238 с.

5. Дроздова К. Є. Національна самосвідомість як філософське поняття. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2016 Вип. 47. С. 25-28.

6. Бичко О.В. Психологічні особливості етнічної ідентичності студентської молоді Східного та Південного регіонів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія» К., 2004. 20 с.

7. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія К.: НІСД, 2011. 336 с.

8. Жмир В.Ф. Національна свідомість. Політологічні читання. 1992. №2. 297 с.

9. Дербак А. П. Духовні засади становлення національної самосвідомості (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. канд. філос. наук: спец. 09.00.03. «Соціальна філософія та філософія історії» К., 2006. 18 с.

10. Вирост Й. С. Національна самосвідомість: проблеми визначення й аналізу. Філософська та соціологічна думка. 1989. № 7. С. 11-19.

11. Співак Л. М. Специфіка змісту та структури національної самосвідомості особистості у психологічній науці. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/pspz_2012_1_14.pdf

12. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості К.: Беркут, 2000. 63 с.

13. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. Соціально-

психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 138-144.

14. Вдовенко І. С. Формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді в процесі технологічної освіти. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8247/Vdovenko%20I.%20S..pdf?sequence=1>

15. Сопівник Р.В. Виховання і самовиховання на засадах національно-патріотичних цінностей: методичний посібник для студентів і науково педагогічних працівників аграрних і природоохоронних К.: «ЦП «Компринт», 2014 - 185 с.

16. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України URL: <https://lpnu.ua/viddil-molodizhnoi-polityky-ta-sotsialnoho-rozvytku/kontseptsiiia-natsionalno-patriotychnoho>

17. Стандарт вищої освіти України перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальність 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/015-Profosvita-bakalavr.pdf>

REFERENCES

1. Kachur M. M. Poniattia «patriotyzm» v ukrainiskii naukovi pedahohichnii dumtsi. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii, 2013, № 6 (32). URL:

<https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/3278/1/Poniattia%20%C2%ABpatriotyzm%C2%BB.pdf> .

2. Bekh I. D. Natsionalna ideia v stanovlenni hromadianyna-patriota Ukrainy: prohramno-vykhovnyi kontekst. K. : IPV APN Ukrainy, 2008. 40 s.

3. Savchenko O. Ya. Vykhovnyi potentsial pochatkovoї osvity : posib. dlia

vchyteliv i metodystiv pochat. Navchannia K. : Bohdanova A.M., 2009. 226 s.

4. Vyshnevskiy O. Suchasne ukrainske vykhovannia: pedahohichni narysy. Lviv, 1996. 238 s.

5. Drozdova K. Ye. Natsionalna samosvidomist yak filosofske poniattia. Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. 2016 Vyp. 47. S. 25-28.

6. Bychko O.V. Psykholohichni osoblyvosti etnichnoi identychnosti studentskoi molodi Skhidnoho ta Pivdennoho rehioniv Ukrainy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykol. nauk: spets. 19.00.05 «Sotsialna psykholohiia» K., 2004. 20 s.

7. Stepyko M. T. Ukrainska identychnist: fenomen i zasady formuvannia : monohrafiia K. : NISD, 2011. 336 s.

8. Zhmyr V.F. Natsionalna svidomist. Politolohichni chytannia. 1992. №2. 297 s.

9. Derbak A. P. Dukhovni zasady stanovlennia natsionalnoi samosvidomosti (sotsialno-filosofskiy analiz): avtoref. dys. kand. filos. nauk: spets. 09.00.03. «Sotsialna filosofiia ta filosofiia istorii» K., 2006. 18 s.

10. Vyrost Y. S. Natsionalna samosvidomist: problemy vyznachennia y analizu. Filosofska ta sotsiolohichna dumka. 1989. № 7. S. 11-19.

11. Spivak L. M. Spetsyfika zmistu ta struktury natsionalnoi samosvidomosti osobystosti u psykholohichnii nautsi. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/pspz_2012_1_14.pdf .

12. Boryshevskiy M.I. Natsionalna samosvidomist u hromadianskomu stanovlenni osobystosti K.: Berkut, 2000. 63 s.

13. Boryshevskiy M.I. Natsionalna samosvidomist ta identyfikatsiia hromadian yak chynnyk demokratychnykh peretvoren v ukrainskomu suspilstvi. Sotsialno-psykholohichni vymir demokratychnykh peretvoren v Ukraini. - K.: Ukrainskyi tsentr politychnoho menedzhmentu, 2003. S. 138-144.

14. Vdovenko I. S. Formuvannia natsionalnoi samosvidomosti uchnivskoi ta studentskoi molodi v protsesi tekhnolohichnoi osvity. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8247/Vdovenko%20I.%20S.pdf?sequence=1> .

15. Sopivnyk R.V. Vykhovannia i samovykhovannia na zasadakh natsionalno-patriotychnykh tsinnosti: metodychni posibnyk dlia studentiv i naukovo pedahohichnykh pratsivnykiv ahrarnykh i pryrodookhoronnykh K.: «TsP «Kompynt», 2014. 185 s.

16. Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy URL: <https://lpnu.ua/viddil-molodizhnoi-polityky-ta-sotsialnoho-rozvytku/kontseptsii-natsionalno-patriotychnoho>

17. Standart vyshchoi osvity Ukrainy pershyi (bakalavrskiy) riven, haluz znan 01 «Osvita / Pedahohika», spetsialnist 015 «Profesiina osvita (za spetsializatsiiamy)». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/015-Profosvita-bakalavr.pdf> .

ESSENCE AND STRUCTURE OF THE CONCEPT «NATIONAL SELF-AWARENESS OF STUDENTS IN UNIVERSITIES OF LIFE SCIENCES»

Vasyl KOSTYNIUK

Abstract. *The article examines existing approaches to defining the concept of national self-awareness, reveals the structure of national self-awareness, defines the*

main functions of national self-awareness of an individual in relation to the state and society; analyzed the peculiarities of the formation of national self-awareness of students of universities of life sciences in terms of youth awareness of their cultural heritage and values, including language and culture, as well as a sense of responsibility for the future of Ukraine, the development of patriotism, increasing national dignity, a sense of inner freedom and pride for the native land. Some aspects of the problem of national self-awareness as a personality characteristic in Ukrainian science have been studied. Philosophical discourse on the problem of national self-identity, which covers the works of Western researchers of the second half of the 20th century, such as M. Heidegger, H. Kershensteiner, Y.G. Pestalozzi, K. Jung, J. Lacan, E. Erikson, J. M. Benoit, and it is also important to review the radical concepts of postmodernist philosophers with a positive orientation, including the works of such authors as Michel Foucault, Roland Barthes, Felix Guattari, Jean-Francois Lyotard, Gilles Deleuze, Julia Kristeva, Jean Baudrillard, Jacques Derrida and others. The definition of the concept of national self-awareness of students of universities of life sciences was formed." A number of general and special competencies that distinguish students of universities of life sciences from students of other institutions of higher education are distinguished.

Keywords: *national self-awareness, national identification, structure of national self-awareness, patriotism, education, national-patriotic education.*